

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA
MINORITĂȚILOR**

**LECTURA ÎN VREMURI DE RĂZBOI.
CARTE ȘI MODALITĂȚI DE LECTURĂ LA
ROMÂNII DIN ARMATA AUSTRO-UNGARĂ ÎN
ANII MARELUI RĂZBOI**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Conf. Univ. Dr. Ana Victoria Sima

Student doctorand:

Florin Laurențiu Bucur

2022

CUPRINS

Introducere.....	6
Capitolul 1. Modalități de lectură în anii Marelui Război.....	22
1.1 Combatanți ai națiunilor beligerante.....	22
1.1.1 Situația alfabetizării.....	22
1.1.2 Nevoia și cererea de lectură.....	26
1.1.3 Furnizorii, locațiile și tipologia de publicații trimise.....	32
1.1.4 Centrele de recreere.....	43
1.1.5 Materialul de lectură folosit ca instrument de propagandă.....	48
1.1.6 Ipostaze de cititori.....	59
1.1.7 Efectele practice și psihologice ale lecturii.....	84
1.2 Combatanții de naționalitate română.....	96
1.2.1 Scurte considerații privind soldații români din Basarabia, Bucovina și Regatul României.....	96
1.2.2 Soldații români din Transleithania. Argument general.....	98
Capitolul 2. Ce fel de publicații au fost solicitate și de către cine? De ce aveau nevoie soldații de lectură?.....	102
2.1 Nivelul de educație primară al trupelor.....	106
2.2 Cererile de abecedare.....	108
2.3 Cererile de „lectură” sau „cărți”: o semantică a războiului.....	111
2.4 Cererile de lectură religioasă.....	126
2.5 Cererile de periodice.....	149
2.6 Cererile de carte cu subiect divers.....	162
Capitolul 3. Oferta și recomandarea de publicații.....	179
3.1 Oferta de publicații adresată publicului larg.....	179
3.2 Recomandările de publicații pentru soldați.....	183
3.3 Problema lucrărilor apocrife în contextul neajunsurilor literaturii religioase canonice...191	
Capitolul 4. Furnizorii, locațiile și tipologia de publicații trimise pentru soldați.....	199
4.1 ASTRA.....	199
4.2 Biserica românească.....	237

4.2.1 Biserica Ortodoxă.....	238
4.2.2 Biserica Greco-Catolică.....	250
4.2.3 Preoții militari. Câteva considerații.....	258
4.3 Administrațiile periodicelor românești.....	261
4.4 Societăți și Reuniuni culturale și caritative.....	271
4.5 Alte inițiative publice sau private.....	278
4.6 Spațiile de lectură.....	289
Capitolul 5. Materialul de lectură folosit ca instrument de propagandă.....	294
5.1 Încurajarea atitudinii pro-monarhice.....	294
5.2 Cenzura.....	308
5.3 Atitudini naționaliste și anticonfliktuale.....	313
Capitolul 6. Ipostaze de cititori. Efectele practice și psihologice ale lecturii.....	322
6.1 Educația.....	328
6.2 Literatura religioasă.....	338
6.3 Periodicele.....	343
6.4 Literatura diversă.....	353
Concluzii.....	360
Anexe.....	388
Bibliografia.....	456

Cuvinte cheie

Marele Război, combatanți, alfabetizare, lectură, abecedare, gazete, calendare, cărți de rugăciuni, broșuri populare, ASTRA, Biserica românească, redacții, preoți militari, Comitetul caritativ din Viena, Reuniunea femeilor române, nevoie, cerere, flux, beneficii, front, spitale, prizonierat, propaganda, cenzura.

Rezumat

Cercetarea noastră, de față, este centrată exclusiv pe lectura de front la soldații români din Transleithania combatanți în armata austro-ungară, în anii Primului Război Mondial. Ne referim în primul rând la cărți și broșuri, scrisori, ordine și apeluri militare, ziare, gazete, calendare, și lista poate continua în funcție de tipologii și conjuncturi, la motivațiile care au stat la baza unor astfel de inițiative și la rezultatele obținute în mentalul individual și colectiv al trupelor. Ne dorim să aducem în fața cititorilor imaginea războiului din perspectiva culturală a „literei citite”, printr-un grad de noutate și completare a înțelegerii mai ample a realităților frontului, atât din perspectivă istorică și culturală, cât și socio-psihologică. Pentru aceasta ne-am propus o abordare diferită de ceea ce s-a făcut până acum, cel puțin în istoriografia românească. Printr-o separare a informațiilor fiecărei surse, vom alătura direcțiilor principale abordate până acum, fluxul de carte și principalii furnizori, și altele referitoare la gradele de alfabetizare ale soldaților și eforturilor depuse pentru formarea în educația primară a neștiutorilor de carte, motivațiile care au stat în spatele cererii de lectură, principalele categorii de solicitanți și tipologiile de publicații cerute. Atenție vom acorda și modului în care era pregătită societatea editorială românească să facă față solicitărilor masive de carte pentru soldați, dar și asupra principalelor recomandări din partea specialiștilor vremii. Nu în ultimul rând, folosindu-ne în principal de mărturiile combatanților, vom încerca să-i surprindem pe aceștia în diverse ipostaze de cititori, să aflăm preferințele acestora pentru lectură și ce efecte psihologice și practice le-a produs această activitate. Tindem, astfel, spre o analiză realizată într-o manieră cât mai inovatoare, care să valorifice informații inedite dintr-o gamă variată de surse istorice.

Ca modalitate generală de lucru ne-am propus să pornim de la câteva întrebări de cercetare, ale căror răspunsuri să se constituie în esența temei analizate. Pe structura urmărită ulterior și pentru soldații români, am intenționat să aflăm care a fost cadrul general al tematicii la combatanții de alte nationalități? În privința soldaților ardeleni și bănățeni, am vrut, în primul rând, să conturăm un răspuns la întrebarea care a fost gradul lor de alfabetizare? Apoi, de ce au avut nevoie de lectură, ce fel de publicații s-au cerut și de către cine? Care era, în acele vremuri, oferta de cărți și periodice românești și care dintre ele au fost considerate potrivite pentru soldați? Cât de pregătită era societatea românească să răspundă cu principala tipologie de carte solicitată dinspre fronturi și spitale? Cine a răspuns cererilor, cu ce fel de publicații și unde s-au trimis acestea? Care a fost

rolul jucat de publicații în „războiul” propagandistic? Ce, cum și unde s-a citit? Care au fost rezultatele practice și psihologice ale lecturii?

Pentru identificarea surselor care să ne ajute la cercetare am încercat, din punct de vedere geografic, să acoperim întreaga arie teritorială care ar fi putut, prin locurile unde se păstrează astăzi, să se dovedească relevantă pentru tema studiată: zona Ardealului și Banatului actual, de la Satu Mare la Caransebeș și de la Arad la Brașov. În fiecare loc din acest areal am avut în vedere arhivele naționale ale României, prin serviciile sale județene, și, după caz, cele bisericești, cât și bibliotecile și muzeele județene și orașenești. În afara acestui spațiu, au intrat pe lista destinațiilor, cu puncte specifice de cercetare, orașele Viena, Pitești și București.

Din punct de vedere al materialului bibliografic și documentar, pentru prima parte a cercetării, dedicată combatanților celorlalte națiuni, am apelat la vasta panoplie a surselor editate, lucrări de specialitate, memorii, biografii și romane emblematice, pentru că am căutat să acoperim cât mai multe dintre națiunile participante la conflict. Începând cu bogate recomandări și ajutor în obținerea de cărți din partea profesorilor îndrumători, am dorit în acest fel să aflăm cum au abordat problematica lecturii la soldații lor specialiștii străini, ce surse au folosit și ce aspecte au fost considerate ca demne de menționat în urma cercetărilor întreprinse. De la lucrările de memorialistică am așteptat răspunsuri care să ne ajute să conturăm motivațiile pentru lectură, tipologiile de publicații favorite și beneficiile înregistrate în urma acestei activități. Nu în ultimul rând, am urmărit să creionăm o cât mai acurată comparație, asupra subiectului cercetat, între soldații români și cei aparținători celorlalte națiuni.

În privința materialului referitor la combatanții ardeleni și bănățeni, într-o primă etapă ne-am îndreptat atenția asupra cuprinderii unei cât mai largi categorii de titluri ale periodicelor românești, editate pe teritoriul monarhiei sau în prizonierat, ca sursă în sine de lectură pentru soldați, cât și ca puncte de pornire spre alte direcții de cercetare. Marea majoritate a redacțiilor au contribuit, în parte gratuit sau cu ajutorul donațiilor din partea civililor, la expedierea zilnică a mii de exemplare pentru soldații fronturilor și spitalelor. Nu au lipsit din conținutul redacțional publicarea de scrisori, luări de atitudine față de lipsa fondului de lectură destinat trupelor, dar și publicarea de anunțuri referitoare la noi apariții editoriale, recomandări de carte pentru luptători, donații și colecte în bani sau cărți din partea diverselor societăți caritative sau persoane particulare. Acest ultim aspect ne-a deschis calea spre noi direcții de urmărit, spre alte surse arhivistice care să pună în valoare activitățile caritative înregistrate în favoarea lecturii trupelor. De mare ajutor ne-

au fost, ca și principale exemple, sursele aflate în depozitele Bibliotecii Universitare din Cluj, ale Bibliotecii Academiei Române din București, dar și colecțiile întregite de la Muzeul ASTRA Sibiu, Muzeul Orășenesc Lugoj sau Biblioteca Episcopiei Caransebeșului.

Un alt filon pe care l-am considerat necesar pentru cercetarea noastră a fost memorialistica. Ne-am dorit de la însemnările și jurnale zilnice de război, lăsând la o parte posibilele mici inexactități de ordin temporal sau geografic, să avem acces la trăirile și gândurile cele mai intime ale soldaților. Pentru că, dincolo de abordarea pragmatică asupra a ceea ce s-a cerut și trimis, am fost interesați să aflăm și ce s-a citit, precum și motivațiile care au stat la baza unor astfel de activități și rezultatele la care s-a ajuns. Pe lângă volumele deja editate și aflate în depozitelor bibliotecilor sau în mediul on-line, alte manuscrise needitate ne-au fost oferite de resursele documentare ale arhivelor din Sibiu și Bistrița-Năsăud sau de la Muzeul Județean din Deva.

Pentru prețioasa lor valoare istorică am ales ca materiale de cercetare și sursele arhivistice. În primul rând ne-am îndreptat atenția înspre cele aflate în arhivele sibiene referitoare la continuarea activității culturale a Astrei, direcționată pentru perioada războiului cu precădere înspre combatanții români înregimentați. Documentele Asociațiunii transilvane au reprezentat o resursă importantă pentru a trasa principalele linii directoare ale cererilor și fluxului de carte către soldați, în special printr-un impresionant număr de broșuri populare. Pentru că aflasem deja, din presă, așteptările soldaților pentru cărțile cu specific religios, pe același principiu am apelat și la resursele arhivistice bisericesti, fie aflate în depozitele statului de la Alba Iulia și Cluj Napoca, fie în cele private de la Caransebeș, Arad, Lugoj și Sibiu. Pe lângă aceste două direcții principale, am căutat informații relevante și în celelalte arhive publice sau private. Un jurnal inedit am găsit la Arhiva Primei Școli Românești din Brașov, iar de la Arhiva „Casa Mureșenilor” și Biblioteca Județeană din Brașov am completat seriile de scrisori din partea sau către Andrei Mureșianu. Fondurile „Băncii Albina” și a „Școlii civile de fete” de la Sibiu, sau colecția de scrisori din fondul „Iuliu Hossu” din arhiva de stat clujeană s-au încadrat în tipicul de surse primare importante în care am căutat informații pentru structurarea capitolelor legate de cererea și fluxul de lectură către soldați. Se cuvine să amintim aici și Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti” din Pitești, unde am căutat informații pentru a configura și posibile activități culturale din viața prizonierilor români de pe frontul estic.

Nu în ultimul rând, am încercat să schițăm și câteva aspecte ale tematicii studiate referitoare la soldații romani din afara spațiului intra-carpatic, folosindu-ne de cele câteva surse arhivistice,

memorialistice și articole din presă, la care am adăugat și câteva dintre marile romane românești ale vremii care au avut ca subiect Marele Război.

Din punct de vedere structural, teza este articulată în șase capitole care încearcă să răspundă interogațiilor de mai sus.

Am dedicat primul capitol modalităților de lectură la combatanții de alte naționalități. Am încercat să le analizăm activitatea culturală asemeni structurii pe care ne-am gândit să o folosim în cazul soldaților români: situația alfabetizării, nevoia și cererea de lectură, fluxul și tipologia publicațiilor expediate, rolul cărților și periodicelor în activitățile de propagandă, ce și unde au citit soldații și care au fost beneficiile astfel obținute. Spre finalul acestei prime părți am introdus câteva scurte considerații privitoare la cererile și fluxul de carte către soldații români bucovineni, basarabeni sau combatanți în rândul armatei române, dar și un punct de pornire pentru luptătorii ardeleni și bănățeni.

Odată cu capitolul al doilea ne-am orientat exclusiv spre combatanții români din Transleithania. Am încercat să relevăm care a fost gradul de alfabetizare al acestora în cadrul celorlalte naționalități combatante în armata austro-ungară, care au fost resorturile din spatele cererilor de lectură, ce tipologii de publicații au fost cerute și de către cine, intermediari sau soldați prin solicitări directe.

Următoarea parte am dedicat-o ofertei de carte adresată întregii societăți de către editurile și tipografiile românești, și am făcut un popas asupra recomandărilor specifice de publicații pentru soldați. Am încheiat capitolul trei cu o privire de ansamblu asupra principalelor probleme cu care se confrunta Biserica românească în încercarea de a răspunde solicitărilor masive de cărți bisericești venite dinspre front și spitale.

Capitolul patru l-am destinat principalilor furnizori de lectură pentru soldați, locurile unde aceasta s-a trimis și tipologiile expediate. Am început cu ASTRA, principalul furnizor al broșurilor populare, și am continuat cu contribuția Bisericii românești, ortodoxă și greco-catolică, ca cel mai de seama exponent al publicațiilor cu specific religios. Nu am lăsat deoparte nici contribuțiile din fondurile proprii ale preoțimii militare românești și importantele servicii aduse în contul unui fond de lectură pentru soldați de către administrațiile ziarelor românești, societățile și reuniunile cultural-caritative sau alte inițiative publice sau private. Tot în acest capitol am inclus câteva considerații legate de spațiile de lectură special amenajate pentru soldați în cadrul unor centre de recreere.

Am încercat să surprindem folosirea materialului tipărit ca instrument de propagandă, în cadrul capitolului cinci. Principalul vector de transmitere a mesajelor autorităților statului a fost reprezentat de presa vremii, care a inclus în paginile periodicelor apeluri care chemau la atitudini pro-monarhice, transmise atât de către Biserica românească, cât și de către principalii factori politici și militari. Nu am omis nici gazetele special concepute pentru soldați, destinate, prin informațiile tipărite, să păstreze ridicat moralul trupelor, să-i destindă și să-i instruiască. De cealaltă parte, s-au situat publicațiile menite să transmită mesaje naționaliste și anticonflicuale, tipologia și rolul acestora, pe care am încercat să le surprindem, de asemenea, în ultimul subcapitol al acestei părți.

Nu ne îndoim că, având în vedere lipsa și cererea continuă de lectură românească dinspre front și spitale, resursele publicistice trimise soldaților au fost apreciate și întrebuințate de către aceștia conform nevoilor care au determinat masivul volum al solicitărilor. Sperăm să fi reușit în capitolul șase să-i surprindem pe soldații români, în primul rând, în ipostaze de învățăcei ai literelor alfabetului sau cititori consacrați ai periodicelor, cărților religioase sau a „opurilor” cu subiect divers. Ne-am străduit să reliefăm beneficiile dobândite de cei care s-au deprins în minimele cunoștințe ale alfabetului, a celor care și-au continuat parcursul școlar, a celor care au urmat cursuri militare sau au învățat limbi străine. Totodată am încercat să identificăm efectele periodicelor asupra celor care le-au citit pentru a fi informați, a cărților de rugăciuni asupra celor aflați în căutarea împăcării cu Dumnezeu și a celorlate cărți, cu un conținut diversificat, pentru cei care și-au dorit o desprindere mentală de la ororile războiului.

Bibliografia

Surse inedite

Arhive

ARHIVA Arhiepiscopiei Ortodoxe a Sibiului: Fond *Bisericesc I, III-V* (Acte și Protocoale de esibite pe anii 1914-1918).

ARHIVA Episcopiei Greco-Catolice a Lugojului: Fond *Acte diverse* (Acte și Protocoale exhibitorii pe anii 1914-1918).

ARHIVA Episcopiei Ortodoxe a Aradului: Fond *Bisericesc II* (Acte și Protocoale de esibite pe anii 1914-1918).

ARHIVA Episcopiei Ortodoxe a Caransebeșului: Fond *Bisericesc III* (Acte și Protocoale de esibite pe anii 1914-1918).

ARHIVA Muzeului „Prima Școală Românească” din Brașov:

-Fond *Pompiliu Nistor* (Acte pe anii 1914-1915, si fotogradfii nedatate).

-Fond *Valeriu Braniște (Virgilia Branisce - „Memoriile din timpul Primului Război Mondial”, ms.)*.

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Alba:

-Fond *Mitropolia Româna Unită-Blaj* (Acte, Protocoale exhibitorii și Indici alfabetici pe anii 1914-1918).

-Fond *ASTRA-Sebeș* (Acte, 1918).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Bistrița-Năsăud: Fond *Protopopiatul ortodox român Bistrița* (Acte, 1914).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Brașov: Fond *Colecția de documente a bibliotecii „ASTRA” Brașov (1435-1976) mss.* (Acte 1918-1919).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Caraș-Severin: Fond *Episcopia Ortodoxă Caransebeș* (Acte, 1915).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Cluj:

-Fond *Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla* (Acte si Protocoale exhibitorii, consistorale si capitulare pe anii 1914-1918; Protocolul sedințelor societății „Alexi-Șincai”, 1914-1918); Fond *Personal Iuliu Hossu* (Acte, 1915-1916).

-Fond *Personal Valeriu Braniște* (Acte, 1917).

-Fond *Personal Elie Dăianu* (Acte, 1914).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Hunedoara: Fond *Vicariatul Greco-Catolic Hațeg* (Acte 1915, 1917-1918).

ARHIVELE Naționale Serviciul Județean Sibiu:

-Fond *ASTRA* (Acte, Protocoale de exhibite și indici alfabetici pe anii 1914-1918).

-Fond *Acte fasciculare (Jurnale zilnice ale lui Nicolae Avram, vol. I-III, mss.)*.

-Fond *Banca Albina* (Registre procese-verbale, 1915-1919).

-Fond *Școala civilă de fete a ASTRA* (Acte, 1918).

-Petru Borteș, *Amintiri 1915-1919*, vol. IX, Sibiu, 1971, *ms.*

CENTRUL de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti”, Pitești: Fond *Corpul Voluntarilor Români, Ardeleni și Bucovineni* (Acte pe anii 1918-1919).

Biblioteci și muzee

BIBLIOTECA Județeană „George Barițiu” Brașov, Colecții speciale: Fond *Aurel Andrei Mureșianu, mss.*(Scrisori și Cărți poștale de la/pentru Aurel A. Mureșianu, 1915-1917).

MUZEUL „Casa Mureșenilor” Brașov: Fond *Aurel A. Mureșianu-scrisori* (Scrisori și Cărți poștale de la/pentru Aurel A. Mureșianu, 1914-1917).

MUZEUL Civilizației Dacice și Romane Deva: Ioan Cherecheș, *Impresii din copilărie și războiu*, vol. I-II, inv. 42907, 1978, *mss.*

Periodice

Adevărul, 1914.

Adevărul, 1917-1918.

Alba-Iulia, 1918.

Almanahul parohiei române ortodoxe din Viena, 1986.

Amicul Poporului, 1915, 1917, 1919.

Analele Fundatiunii Gozsdu, 1916.

Analele fundațiunii pentru ajutorarea ziariștilor români din Ungaria, 1915.

Anuarul Băncilor Române, 1919-1920.

Anuarul Institutelor diecezane gr.ort. române din Caransebeș, 1917-1919.

Anuarul Institutului pedagogic-teologic ortodox român din Arad, 1914-1918.

Anuarul Reuniunii femeilor române din Beiuș și jur, 1918-1920.

Anuarul Reuniunii femeilor române din Sibiu 1914-1918.

Anuarul școalei civile de fete din Sibiu, 1916-1918.

Anuarul școalei populare-române greco-orientale din Rășinari, 1914-1916.

Biserica și Școala, 1914-1918.

Buna vestire pentru toți, 1918.

Calea Vieții, 1916-1918.

Calendarul pe anul (comun) dela C(h)ristos 1915-1918.

Calendarul Asociațiunii, 1912, 1914-1919, 1924, 1933, 1942.

Calendarul ilustrat al poporului, 1916.

Calendarul ostașului pe anul dela Hristos 1917.

Calendarul Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania pe anul 1917.

Calendarul pe anul dela Hristos 1917-1918.

Calendarul săteanului, 1918.

Carte pentru toți, 1917.
Cartea soldatului (calendar) pe anul 1916.
Călindarul dela Cluj pe anul visect 1916.
Călindariul nostru, 1918.
Clujul, 1918.
Convorbiri științifice, 1917.
Cosânzeana, 1914.
Cucu, 1917.
Cultura Creștină, 1914-1918.
Cuvântul Adevărului, 1915-1916.
Deșteptarea, 1916-1917.
Drapelul, 1914-1918.
Foaia Diecezană, 1914-1918.
Foaia Ilustrată, 1915-1916.
Foaia Interesantă, 1914.
Foaia oficioasă a Diecesei Lugoșului, 1914-1917.
Foaia Orăviții, 1914.
Foaia Poporului, 1914-1916.
Foaia Poporului Român, 1914-1917.
Gazeta Oficială, 1918-1921.
Gazeta pentru câmp, 1916.
Gazeta Poporului, 1918.
Gazeta Transilvaniei, 1914-1916.
Gazeta Voluntarilor, 1923.
Glasul vremii, 1918.
Libertatea, 1914-1915.
Lumina, 1918.
Olteanul, 1914-1916.
Opinca, 1918.
Pagini literare, 1916.
Plugarul Român, 1914-1916, 1918.
Poznașul, 1915-1917.
Raportul al LIII-lea al despre gimnaziul superior fundațional din Naszód-Năsăud pentru anul școlar 1915-16.
Raportul general al Comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anii 1914-15, 1916-1919.
Razele Aurorei, 1916.
Revista Economică, 1918.
Revista preoților, 1915.
Revista Teologică, 1915-1916.

România Mare, 1917.
Românul, 1914-1916, 1918.
Săptămâna Războiului, 1915.
Șematismul bisericeii ortodoxe române din Ungaria și Transilvania pe anul 1916.
Telegraful Român, 1914-1918.
Timpul Nou, 1918.
Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român/Transilvania, 1907-1920, 1936.
Tribuna Bihorului, 1918.
Țara noastră, 1908-1909.
Unirea, 1914-1918.

Surse edite

Corespondență

BRANIȘTE, Valeriu, *Corespondența 1911-1918*, vol. IV, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2001.
DUNĂREANU, Elena, *Publiciști ardeleni către Horia Petra Petrescu*, Biblioteca „ASTRA” Sibiu, 1976.
JARNÍK, Jan Urban, *Corespondență*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1980.
JARNÍK, Jan Urban, *Corespondență*, vol. II, Ed. Minerva, București, 1983.
JARNÍK, Jan Urban, Zavoral, Jan Method, Jarník, Hertvík, Hušková-Flajšhansová, Jindra, *Vorbiri și scrisori către ardeleni*, Saeculum I.O., București, 2005.
GOMBOȘ, Constantin, *Nicolea Munthiu, ofițer de naționalitate română din armata austro-ungară. Scrisori din Galiția 1914-1917*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2007.
ONOFREIU, Adrian, Vlașin, Cornelia, *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrita-Năsăud*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2017.
REBREANU, Ilderim, *Scrisori în umbra ștreangului-Emil Rebreanu*, Editura 100+1 Gramar, București, 2002.
SPITZER, Leo, *Lettere di prigionieri di guerra italiani, 1915-1918*, trad. Renato Solmi, il Saggiatore, Milano, 2016.

Enciclopedii, albume de fotografie, dicționare, statistici

ASTORRI, Antonella, *Istoria ilustrată a primului război mondial*, trad. Ilieș Câmpeanu, Enciclopedia RAO, București, 2005.
CÂRJA, Ion, Vaida, Dan Lucian, Mádly, Loránd L., Prahase, Dan, *Un ardelean în Marele Război: Albert Porkoláb (1880-1920)*, Ed. Argonaut&Mega, Cluj Napoca, 2016.
JUNG, Peter, Pavlovic, Darko, *The Austro-Hungarian Forces in World War I (1).1914-1916*, Osprey Publishing, Botley, 2003.

MANUILĂ, Sabin, Georgescu, D.C., *Populația României*, Ed. Institutului Central de Statistică, București, 1938.

MOLDOVAN, Silvestru, Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramurăș*, ed. a II-a, Ed. „Asociațiunii”, Sibiu, 1919.

ONOFREIU, Adrian, Vlașin, Cornelia, *Chipuri din Marele Război. Viața în imagini a combatanților din Bistrița-Năsăud*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2018.

PENDERGAST, Tom, Pendergast, Sara, *World War I: Almanac*, Gale Group, Aurora, IL, 2002.

ROTARIU, Traian-Ioan, Semeniuc, Maria, Elemér, Mezei, *Recensământul din 1910. Transilvania*, Editura Staff, București, 1999.

RUMPLER, Helmuth, Schmied-Kowarzik, Anatol, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band XI, Die Habsburgermonarchie und Der Erste Weltkrieg. Teilband, Weltkriegsstatistik Österreich-Ungarn 1914-1918*, Administrative Bibliothek des Bundes - ÖstA, Wien, 2013.

STRACHAN, Hew, *The Oxford Illustrated History of the First World War*, Oxford University Press, Oxford/New York, 1998.

Memorii, jurnale, însemnări

BARRON NORRIS, Marjorie, *Medicine and Duty. The World War I Memoir of Dr. Harold McGill's Service as Medical Officer with the 31st Battalion, C.E.F.*, University of Calgary Press, Calgary, 2007.

BĂRAN, Coriolan, *Reprivire asupra vieții. Memorii*, Ed. Universității „V. Goldiș”, Arad, 2009.

BLAGA, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Ed. Humanitas, București, 2018.

BOCU, Sever, *Drumuri și răscruci*, vol. I, Tipografia Românească, Timișoara, 1939.

BRÂNZEU, Nicolae, *Memoriile unui preot bătrân*, Ed. Fundația Triade, Timișoara, 2016.

BUFNEA, Elie, *Cruciați, Tirani și Bândiți, vol I: În Rusia Sovietelor*, Ed. Marist, Baia Mare, 2008.

CIOROGARIU, Roman R., *Zile trăite*, Tipografia diecezană, Oradea, 1926.

CIUMBRUDEAN, Dumitru, *Jurnal de front 1914-1918*, Ed. Politică, București, 1969.

CLOPOȚEL, Ion, *Amintiri și portrete*, Ed. Facla, Timișoara, 1973.

CLOPOȚEL, Ion, *Însemnări pe război*, Ed. Tipografiei și Librăriei diecezane, Arad, 1916.

COETZEE, Frans, Shevin-Coetzee, Marilyn, *Commitment and Sacrifice. Personal Diaries of the Great War*, Oxford University Press, Oxford/New York, 2015.

CURTA, Virgil, *Growing with the War. A Romanian Volunteer on the Austrian-Italian Front, 1915-1917*, translated by Botond Balogh and Florin Curta, Argonaut Publishing House, Cluj Napoca, 2006.

CZIRA, Arpad, *Călătorie în jurul lumii 1914-1916*, trad. din limba maghiara de Turucko Sandor, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2007.

DAN, Mihai, *Istoria ce am petrecut în crâncenul război*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2008.

DĂIANU, Elie, *Însemnări din închisoare și exil (1917-1918)*, vol. I, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2002.

DEACU, Horațiu C., *Ziarul unui erou*, Tipografia Augustin S. Deacu, Gherla, 1930.

DOBJANSKI, Hanibal Orațiu, *Memoriale de război: Războiul Balcanic, Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2002.

FEWSTER, Kevin, *Bean's Gallipoli. The diaries of Australia's official war correspondent*, 3-rd edition, Allen&Unwin, Crows Nest, 2007.

Ghibu, Onisifor, *Oameni între oameni. Amintiri*, Ed. Eminescu, București, 1990.

GOULD LEE, Arthur, *No Parachute*, Grub Street, London, 2013.

GROZA, Mihai-Octavian, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, Ed. Argonaut/Mega, Cluj Napoca, 2018.

HART, Peter, *Voices from the Front. An Oral History of the Great War*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

HINRICHS, Ernest H., *Listening In. Intercepting German Trench Communications in World War I*, White Mane Books, Shippensburg, 1996.

ISHERWOOD, Ian Andrew, *Remembering the Great War. Writing and publishing the experience of World War I*, I.B. Tauris, London/New York, 2017.

JARNÍK, Jan Urban, *Șezători românești pe Muntele Sion din Praga*, Ed. Proprie, Praga, 1915.

LEU, Valeriu, Albert, Carmen, *Banatul în memorialistica „măruntă” sau istoria ignorată*, Ed. Muzeul de Istorie al Județului Caraș Severin, Reșita, 1995.

LEU, Valeriu, Bocșan, Nicolae, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol I, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2012.

LEU, Valeriu, Bocșan, Nicolae, Bedecan, Mihaela, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol II, *Memoriile lui Pavel Jumanca*, Presa Universitară Clujeană/Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2013.

LEU, Valeriu, Bocșan, Nicolae, Bedecan, Mihaela, *Marele Război în memoria bănățeană 1914-1919*, vol III, Presa Universitară Clujeană, Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015.

LEWIS, Wyndham, *Blasting and Bombardiering*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1967.

LUSSU, Emilio, *Un anno sull'Altipiano*, Einaudi, Torino, 1945.

MARC, Franz, *Însemnări*, trad. Corneliu Golopenția, Ed. Meridiane, București, 1981.

MĂCELARIU, Emil, *Flori de sânge: din carnetul unui preot militar*, Institutul de arte grafice „Cosânzeana”, Cluj, 1920.

MIRCEA, Gabriela, Bota, Cristian Florin, *Autobiografia generalului Vasile Barbu, fost comandant adjunct al Gărzilor Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, ca izvor istoric (1908-1942)*, Ed. Astra-Despărțământul „Timotei Cipariu” Blaj, Alba Iulia, 2011.

MUNTEANU, Cassian R., *Atacul: Însemnări din război ale unui soldat român din armata austro-ungară*, Ed. Librăriei A. A. Stănculescu, București, 1915.

NEMOIANU, Petru, *Prima Alba-Iulie: voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*, Institutul de Arte Grafice „Poporul”, Timișoara, 1922.

NEMOIANU, Petru, *Prizonier la ruși. Rob la unguri*, Librăria Pavel Suru, București, 1933.

- NISTOR, Dumitru, *Ziuariul meu*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj Napoca, 2017.
- NIȚESCU, Voicu, *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia. Vol. I: Anul 1917*, Tipografia A. Mureșianu: Branisce&Comp., Brașov, 1926.
- NIȚESCU, Voicu, *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia. Vol. II: Anii 1917-1918. Ciclonul roșu*, Tipografia A. Mureșianu: Branisce&Comp., Brașov, 1928.
- OPRIȘ, Ioan, *Alexandru Lapedatu. Amintiri*, Ed. Albastră, Cluj Napoca, 2015.
- PETRA-PETRESCU, Horia, *Gânduri de dat mai departe*, seria „Biblioteca poporală a Asociațiunii”, nr. 112, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1924.
- PETRICOANE-DRUGĂRIN, Mihai, *Însemnările unui director de liceu*, Ed. Eurobit, Timișoara, 1996.
- POPA, Liliana, *Sașii la răscruce de vremi. Însemnări ale unor preoți sași din Transilvania din vremea Primului Război Mondial*, Ed. Curs, Cluj Napoca, 2018.
- POPIAN, Constantin C., *Amintiri din viața militară: Jurnale din război și din prizonierat*, Ed. Militară, București, 2007.
- PUȘCARIU, Sextil, *Memorii*, Ed. Minerva, București, 1978.
- SASSOON, Siegfried, *Memoires of an Infantry Officer*, Faber&Faber Ltd., London, 1930.
- SCOTT, Canon Frederick George, *The Great War as I Saw It*, Legacy Books Press, Ontario, 2009.
- SOHORCA, Iustin, *Povestea comunei Sângeorz-Băi. Jurnal de front (1914-1915)*, Cercul Plaiuri Bistrițene și Năsăudene, Buletin intern 14, Cluj Napoca, 1986.
- STANCA, Dominic, *Între două fronturi. 1914-1918*, Ed. Patria, Cluj, 1935.
- STANCA, Sebastian, *Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, Ed. Argonaut/Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj Napoca/Deva, 2015.
- TALPEȘ, Petru, *Amintiri*, ediția a II-a, Ed. ArtPress, Timișoara, 2009.
- TĂSLĂUANU, Octavian Codru, *Hora obuzelor*, ed. Librăriei C. Sfetea, București, 1916.
- TĂSLĂUANU, Octavian Codru, *Trei luni pe câmpul de războiu: ziarul unui român, ofițer în armata austro-ungară, care a luat parte, cu glotașii români din Ardeal, la luptele din Galiția*, ediția a II-a, ed. Librăriei Școalelor C. Sfetea, București, 1915.
- TOPĂRCEANU, George, *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina: episoduri tragice și comice din captivitate*, Ed. Humanitas, București, 2014.
- ȚINEGHE, Cristina, *Maramureșul istoric prin oamenii săi: Dr. Gavrilă Iuga. Memorii, note, însemnări (1911-1940)*, Ed. Ethnologică, Baia Mare, 2013.
- UGLIȘ DELAPECICA, Petre, *Jurnal de război din anii 1914-1919*, Seria Memoriale, Ed. Altip, Alba Iulia, 2015.
- VANSITTART, Peter, *Voices from the Great War*, Jonathan Cape Ltd., London 1981.
- ZWEIG, Stefan, *The world of yesterday*, Cassell and Company Ltd., London, 1947.

Romane autobiografice, ficțiune, nuvele

- BARBUSSE, Henri, *Under Fire. The Story of a Squad*, ed. X, trans. by Fitzwater Wray, Project Gutenberg Etext, 2003.
- BURNETT, Allan, *World War I. Scottish Tales of Adventure*, Birlinn Limited, Edinburgh, 2014.

DORGELEȘ, Roland, *Cruci de lemn*, trad. Radu Albala, Ed. Univers, București, 1972.

DOS PASSOS, John, *Three Soldiers*, Pennsylvania State University, Electronic Classics Series, 2004.

GOGA, Eugen, *Două Siberii*, Ed. Librăriei C. Sfetea, București, 1916.

HAŠEK, Jaroslav, *Peripețiile bravului soldat Švejk în Războiul Mondial*, vol. II, ediția a V-a, trad. Jean Grosu, Ed. Carte Românească, București, 1983.

HEMINGWAY, Ernest, *Adio, arme*, trad. Radu Lupan, ed. Vivaldi, București, 1992.

JÜNGER, Ernst, *The Storm of Steel*, ed. IX, trans. by Louise Bogan, Howard Fertig, New York, 1996.

MARKOVITS, Rodion, *Garnizoana din Siberia*, trad. Dan Culcer, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 2002.

PETRESCU, Camil, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Ed. pentru Literatură, ediția a II-a, vol. II, București, 1966.

PETRESCU, Cezar, *Întunecare*, Ed. Cartea Românească, ediția a IX-a, București, 1984.

REBREANU, Liviu, *Pădurea spânzuraților*, Ed. Litera, București, 2010.

REMARQUE, Erich Maria, *Nimic nou pe frontul de vest*, trad. Ilinca Pandele, Ed. Adevărul holding, București, 2010.

TĂUTU, Nicolae, *Fata cu arma*, Ed. Tineretului, București, 1962.

ZWEIG, Arnold, *Cazul sergentului Grișa*, trad. Radu Olteanu, Editura pentru literatura universală, București, 1963.

Lucrări generale

ACU, Dumitru, *Asociațiunea ASTRA - 150 de ani. Repere cronologice. 1861-2011*, Ed. Asociațiunii ASTRA, Sibiu, 2011.

AGÂRBICEANU, Ion, *Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român. ASTRA, Ce a fost? Ce este? Ce vrea să fie?*, Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Traiana”, Sibiu, 1936.

ALEXANDRU, Mihai, Alexandru, Mariana, *Iuliu Birou*, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2011.

ALIC, Daniel, *Eparhia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Miron Cristea (1910-1919). Biserică și societate*, Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj Napoca/Caransebeș, 2013.

ARDELEAN, Teodor, *Asociațiunea ASTRA și limba română*, Ed. Asociațiunii ASTRA, Sibiu, 2011.

ASHWORTH, Tony, *Trench Warfare 1914-1918. The Live and Let Live System*, Macmillan Press Ltd, London, 1980.

"ASTRA" în anii de după război : (1918-1928), Editura Asociațiunii "Astra", Sibiu, 1928.

BASA, Gabriel Valeriu, *Presă românească din Orăștie și rolul ei la realizarea unității naționale*, ed. Casa Corpului Didactic, Deva, 2007.

BATIN, Laurențiu, *Maramureșul și maramureșenii în Primul Război Mondial*, Ed. Grinta, Cluj Napoca, 2014.

- BÂRLEA, Eugenia, *Perspectiva lumii rurale asupra primului război mondial*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2004.
- BERÉNYI, Maria, *Românii din Ungaria de azi în presa română din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea/1821-1918*, Ed. „Noi”, Giula, 1991.
- BERGONZI, Bernard, *Heroes' Twilight. A study of the Literature of the Great War*, second edition, Macmillan Press, London and Basingstoke, 1980.
- BIBLIA sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2009.
- BLAIR, Walter, *The Literature of the United States: From the Civil War to the present*, Revised edition, Scott, Foresman and Company, Chicago, 1953.
- BOBIČ, Pavlina, *War and Faith. The Catholic Church in Slovenia, 1914–1918*, Balkan Studies Library, Leiden/Boston, 2012.
- BOLOVAN, Ioan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj Napoca, 2015.
- BONADEO, Alfredo, *Mark of the beast: death and degradation in the literature of the great war*, The University of Kentucky, Lexington, 1989.
- BORNEMISA, Sebastian, *Gazetele Poporale din Transilvania și Banat*, Tipografia ASTRA Ardeleană S.A.R., Cluj, 1939.
- BOWMAN, Timothy, *Irish Regiments in the Great War. Discipline and morale*, Manchester University Press, Manchester, 2003.
- BRADBY, Hannah, Lewando Hundt, Gillian, *Global Perspectives on War, Gender and Health the sociology and anthropology of suffering*, Ashgate e-Book, 2010.
- BRENDON, Vyvyen, *Primul Război Mondial 1914-1918*, trad. Daniela Miscov, Ed. BIC ALL, București, 2003.
- BURKE, Peter, *Popular Culture in Early Modern Europe*, Harper TorchBooks, New York, 1978.
- BURLEIGH, Michael, *Earthly Powers. The Clash of Religion and Politics in Europe, from the French Revolution to the Great War*, HarperCollins e-books, 2007.
- CARACOSTEA, Dumitru, *Aspectul psihologic al războiului*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.
- CLARK, Christopher, *The Sleepwalkers. How Europe went to War in 1914*, Harper Collins Books, New York, 2013.
- COHEN, Gary B., *Education and Middle Class Society in Imperial Austria, 1848-1918*, Purdue University Press, West Lafayette, 1996.
- COLFESCU-DELATURDA, Ion, *Război și civilizație*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1923.
- CORNWALL, Mark, *The Undermining of Austria-Hungary. The Battle for Hearts and Minds*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2000.
- COROBAN, Costel, *Potârnicurile gri: spitalele femeilor scoțiene în România 1916-1917*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.

- CRĂCIUN, Victor, *Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni 1890-2010*, Ed. Semne, București, 2010.
- CURTICĂPEANU, Vasile, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Ed. Științifică, București, 1968.
- DEÁK, István, *Mai presus de naționalism: o istorie politică și socială a corpului de ofițeri habsburgici 1848-1918*, trad. Eugenia Bîrlea, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2009.
- DECKER, Martin, *Irish Identities and the Great War in Drama and Fiction*, Peter Lang Edition, Regensburg, 2015.
- DOMENACH, Jean-Marie, *Propaganda politică*, trad. Dana Lungu, Institutul European, Iași, 2004.
- DRAGOMAN, Corneliu L., *Asociațiunea "ASTRA" : activitatea editorială la Sibiu*, Biblioteca „ASTRA” Sibiu, 1973.
- DRONCA, Lucian, *Băncile românești din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar (1867-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2003.
- DUDAȘ, Vasile, *Legiunea Română din Franța. 1918-1919*, Ed. Mirton, Timișoara, 1996.
- DUNĂREANU, Elena, *Almanahuri, Anale, Anuare sibiene*, Biblioteca „ASTRA” Sibiu, 1971.
- DURA, Nicolae, *Biserica trăită departe. Viața religioasă a românilor din Austria*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
- ELLIS, John, *Eye-Deep in Hell. Trench Warfare in World War I*, Pantheon Books, New York, 1976.
- EPPPEL, Marius, *Politics and Church in Transylvania 1875-1918*, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main/Berlin/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Wien, 2012.
- EPPPEL, Marius, *Un Mitropolit și Epoca Sa. Vasile Mangra (1850-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2006.
- EVANS, Andrew D., *Anthropology at War World War I and the Science of Race in Germany*, The University of Chicago Press, Chicago/London, 2010.
- FINKELSTEIN, David, McCleery, Alistair, *An Introduction to Book History*, Second Edition, Routledge, Taylor&Francis Group, London/New York, 2013.
- FISCHER, Steven Roger, *A History of Reading*, Reaktion Books, London, 2003.
- FISKE, John, *Introducere în științele comunicării*, trad. Monica Mitarcă, Poliorom, Iași, 2003.
- FREIRE, Paolo, Macedo, Donaldo, *Literacy: Reading the Word and the World*, Routledge. Taylor & Francis Group, London, 1987.
- FUREDİ, Frank, *First World War. Still no end in sight*, Bloomsbury Publishing Plc, London, 2014.
- FUSSEL, Paul, *The Great War and Modern Memory*, Oxford University Press, New York/London, 1975.
- GRANT, Peter, *Philanthropy and Voluntary Action in the First World War. Mobilizing Charity*, Routledge, Taylor&Francis Group, London/New York, 2014.

- GRIFFITHS, Paul J., *Religious Reading. The Place of Reading in the Practice of Religion*, Oxford University Press, New York/Oxford, 1999.
- HAKEMULDER, Jemeljan, *The Moral Laboratory. Experiments examining the effects of reading literature on social perception and moral self-concept*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 2000.
- HAMMOND, Mary, Towheed, Shafquat, *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007.
- HENTEA, Călin, *Propaganda în război*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2004.
- HERETZ, Leonid, *Russia on the Eve of Modernity. Popular Religion and Traditional Culture under the Last Tsars*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2008.
- HIBBERD, Dominic, *Poetry of the First World War*, The MacMillan Press Ltd, London, 1981.
- HOSSU, Valer, *Episcopul Iuliu-Sfântul Marii Uniri*, Ed. Napoca Star, Cluj Napoca, 2008.
- HOSSU, Valer, *Vestitorul Sionului românesc*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2011.
- HUNT, Nigel C., *Memory, War and Trauma*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2010.
- HUTCHINSON, John F., *Champions of Charity. War and the Rise of the Red Cross*, Westview Press, Colorado/Oxford, 1999.
- IUGA, Nicolae, Tăut, Ioan-Liviu, Tilca, Magnolia, Stiegelbauer, Laura-Rebeca, *Ziarul „Sfatu”, Sighetu Marmăției*, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2018.
- JELAVICH, Charles, Jelavich, Barbara, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, University of Washington Press, Seattle/London, 2000.
- JOWETT, Garth S., O'Donnell, Victoria, *Propaganda and Persuasion*, Fifth Edition, SAGE Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC, 2012.
- JUDSON, Pieter M., *The Habsburg Empire. A New History*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge/Massachusetts/London, 2016.
- JUKES, Geoffrey, *The First World War (I). The Eastern Front 1914-1918*, Routledge Taylor&Francis Group, Oxford, 2003.
- KEEGAN, John, *The First World War*, Vintage eBooks, New York, 2000.
- KÖROĞLU, Erol, *Ottoman Propaganda and Turkish Identity. Literature in Turkey during World War I*, Tauris Academic Studies, London/New York, 2007.
- KRAMER, Alan, *Dynamic of Destruction. Culture and Mass Killing in the First World War*, Oxford University Press, New York, 2007.
- KRAMER, Lloyd, *European Thought and Culture in the Twentieth Century*, part. II, The Teaching Company Limited Partnership, Chapel Hill, 2002.
- KRIMMER, Elisabeth, *The Representation of War in German Literature, from 1800 to the present*, Cambridge University Press, Cambridge/New York/Melbourne/Madrid/Cape Town/Singapore/São Paulo/Delhi/Dubai/Tokyo, 2010.
- LAUGESSEN, Amanda, *'Boredom is the Enemy'. The Intellectual and Imaginative Lives of Australian Soldiers in the Great War and Beyond*, Ashgate Publishing Limited, Farnham, 2012.

- LEWIS, C.S., *Ferigi și Elefanți și alte eseuri despre creștinism*, trad. Emanuel Contac, Ed. Humanitas, București, 2017.
- LIULEVICIUS, Vejas Gabriel, *War Land on the Eastern Front. Culture, National Identity, and German Occupation in World War I*, Cambridge University Press, Cambridge/New York/Madrid/Melbourne/Cape Town, 2004.
- LYONS, Martyn, *The writing culture of ordinary people in Europe, c.1860-1920*, Cambridge University Press, New York, 2013.
- MACDONALD, Lyn, *1915: The Death of Innocence*, Penguin Books, London, 1997.
- MACMILLAN, Margaret, *Războiul care a pus capăt păcii*, trad. Smaranda Câmpeanu, Ed. Trei, București, 2015.
- MÆLAND, Bård, Brunstad, Paul Otto, *Enduring Military Boredom. From 1750 to the Present*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2009.
- MAIOR, Liviu, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război 1914-1916*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.
- MAIOR, Liviu, *Habsburgi și români: de la identitate dinastică la identitate națională*, Ed. Enciclopedică, București, 2006.
- MAIOR, Liviu, *Românii în armata habsburgică*, Ed. Enciclopedică, București, 2004
- MANGUEL, Alberto, *History of Reading*, Vintage Canada, Toronto, 1998.
- MERKER, Nicolo, *La guerra di Dio. Religione e nazionalismo nella Grande Guerra*, Carocci editore, Roma, 2015.
- MOROIANU, George, *Recunoștința Ardealului către Liga Culturală și vechiul Regat*, Tipografia Națională S.A. Cluj, 1931.
- MORROW, Jr., John H., *The Great War. An Imperial History*, Routledge, London/New York, 2005.
- MORTON-JACK, George, *The Untold Story of the Indian Army in the World War I*, Basic Books, New York, 2018
- MUMBY, Frank Arthur, *The Great World War. A History*, vol. VII, The Gresham Publishing Company Ltd., London, 1919.
- NATTER, Wolfgang. G., *Literature at war, 1914-1940. Representing the „Time of Greatness“ in Germany*, Yale University Press, New Heaven and London, 1999.
- NETEA, Vasile, Marinescu, Gh., *„Liga Culturală” și Unirea Transilvaniei cu România*, Ed. Junimea, Iași, 1978.
- PÁL, Judit, Ferenczi, Szilárd, *Cadrul legislativ al administrației din Transilvania în epoca dualistă (1867–1918)*, Ed. Mega, Cluj Napoca, 2020.
- PANTEA, Maria Alexandra, *Relatări din primul război mondial prezentate în presa ecleziastică din Banat*, Ed. Tritonic, București, 2017.
- PAPP, Petru E., *Din trecutul Beiușului. Pagini de glorie și de jertfe*, Tipografia și Libraria „Doina”, Beiuș, 1928.
- PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Ed. s.n., Cluj Napoca, 1992.

- PEDRINI, Pier Paolo, *Propaganda, Persuasion and the Great War*, Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York, 2018.
- PETCU, Marian, *Istoria jurnalismului din România în date*, ed. Polirom, București, 2012.
- PETCU, Marian, *Puterea și cultura*, Ed. Polirom, Iași, 1999.
- PETRESC, Dorin, Lăzărescu, Ioan, *Istoria Regimentului cezar și regesc nr. 64 Orăștie (1860-1918)*, Ed. Corvin, Deva, 2004.
- PETRONE, Karen, *The Great War in Russian Memory*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 2011.
- POPA, Mircea, *Incursiune în presa românească*, EIKON, București, 2009.
- RACHAMIMOV, Alon, *Pows and the Great War. Captivity on the Eastern Front*, Berg, Oxford/New York, 2002.
- RADOSAV, Doru, *Sentimentul religios la români*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1997.
- RAUCHENSTEINER, Manfred, *The First World War and the End of the Habsburg Monarchy, 1914–1918*, trans. Alex J. Kay and Anna Güttel-Bellert, Böhlau Verlag Wien, 2014.
- ROOT, G. Irving, *Battles in the Alps. A History of the Italian Front of the First World War*, Publish America, Baltimore, 2008.
- ROSE, Jonathan, *The intellectual life of the British working classes*, Ed. a II-a, Yale University Press, New Haven/London, 2010.
- ROSHWALD, Aviel, *Ethnic Nationalism and Fall of Empires. Central Europe, Russia and the Middle East, 1914-1923*, Routledge. Taylor&Francis Group, London/New York, 2001.
- ROTHENBERG, Gunther E., *The Army of Francis Joseph*, Purdue University Press, West Lafayette, 1998.
- ROZENBLIT, Marsha L., *Reconstructing a National Identity: The Jews of Habsburg Austria during World War I*, Oxford University Press, New York, 2001.
- SCATES, Bruce, *Return to Gallipoli: Walking the Battlefields of the Great War*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2006.
- SEAL, Graham, *The Soldier's Press. Trench Journals in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2013.
- SIMKINS, Peter, *Kitchener's Army. The Raising of the New Armies 1914-1916*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2007.
- SOFRONIE, Mihai, *Aspecte ale activității Asociațiunii transilvane ASTRA până la 1918*, Ed. "Caleidoscop", Sibiu, 1996.
- STEVENSON, David, *1914-1918. The History of the First World War*, Penguin Books, London, 2004.
- STEVENSON, Randal, *Literature and The Great War 1914-1918*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- STRACHAN, Hew, *The First World War: To Arms*, Vol. I, Oxford University Press, Oxford/New York, 2001.
- SZÖGI, László, *Studenți români din Transilvania la universitățile din Europa în secolele XVI-XX*, trad. Simon Zsolt, Ed. Universității „Petru Maior”, Târgu Mureș, 2011.

- ȘERBAN, Ioan I., *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2003.
- TAYLOR, Insup, Taylor, M. Martin, *The Psychology of Reading*, Academic Press, New York/London, 1983.
- TĂMAȘ, Oana, *Război și memorie. Scrieri românești despre Marele Război*, Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2015.
- THOMAS, Gregory M., *Treating the Trauma of the Great War: soldiers, civilians, and psychiatry in France, 1914-1940*, Louisiana State University Press, Baton Rouge, 2009.
- THOMPSON, Mark, *The White War. Life and Death on the Italian Front 1915–1919*, Faber and Faber, London, 2009.
- TOOHEY, Peter, *Boredom. A lively history*, Yale University Press, New Heaven/London, 2011.
- TÓTH, István György, *Literacy and Written Culture in Early Modern Central Europe*, trad. de Tünde Vajda and Miklós Bodóczy, Central European University Press, Budapest/New York, 2000.
- TUCĂ, Cornel, *Prizonierii români din armata austro-ungară internăți în Rusia. Problemele repatrierii*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2011.
- VANDIVER, Elizabeth, *Stand in Trench, Achilles. Classical Receptions in British Poetry of the Great War*, Oxford University Press, Oxford/New York, 2010.
- WATSON, Alexander, *Ring of Steel. Germany and Austro-Hungary in World War I*, Basic Books, New York, 2014.
- WAWRO, Geoffrey, *A mad catastrophe : the outbreak of World War I and the collapse of the Habsburg Empire*, Basic Books, New York, 2014.
- WHELPTON, Vivien, *Richard Aldington: poet, soldier and lover 1911-1929*, The Lutterworth Press, Cambridge, 2014.
- WHITEHEAD, Ian. R., *Doctors in the Great War*, Pen & Sword Books Ltd, Barnsley, 2013.
- WINTER, Jay, *War Beyond Words: Languages of Remembrance from the Great War to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2017.
- WINTER, Jay, Prost, Antoine, *The Great War in History: debates and controversies, 1914 to the present*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2005.
- ZĂLOAGĂ, Marian, *Sășii transilvăneni în Marele Război. Episoade de istorie culturală*, Ed. Mega, Cluj Napoca, 2019.

Studii și articole

- ABRUDAN, Mircea-Gheorghe, „Participarea mea în Primul Război Mondial”. *Jurnalul inedit al sasului transilvănean Otto Folberth*, în „Astra Sabesiensis”, 2/2016, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2016, pp. 75-86.
- ABRUDAN, Paul, *Aspecte ale solidarității românilor în primele decenii ale secolului al XX-lea-premisă a desăvârșirii statului național unitar*, în „Transilvania”, 8/80, Sibiu, 1980, pp. 44-46.

ABRUDAN, Paul, *Activitatea culturală a ASTREI în anii Primului Război Mondial-premisă a făuririi statului național și unitar Român*, în „Revista de Istorie”, Tom. 34, nr. 5, 1981, pp. 935-948.

ADONI, Hanna, Nossek, Hillel, *Between the Book and the Reader: The Uses of Reading for the Gratification of Personal Psychosocial Needs*, în vol. Rosalind Crone, Shafquat Towheed (eds.), *The History of Reading, Volume 3: Methods, Strategies, Tactics*, Palgrave Macmillan, New York, 2011, pp. 49-65.

ALIC, Daniel, *Acțiuni educative și economice de sprijinire a comunităților din Banat în perioada Primului Război Mondial. Secvențe din istoria Bisericii ortodoxe române*, în „Astra Sabesiensis”, 3/2017, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2017, pp. 61-70.

ALIC, Daniel, *Administratorii Tipografiei și Librăriei Diecezane din Caransebeș (1885-1918). Scurte considerații bibliografice*, în „Astra Salvensis”, an VI, nr. 11/2018, Salva, pp. 117-128.

ARNOLD, Jonathan, “*Please send me Tess of the Dr Rbyvilles (Harding)*”: *The Reading Preferences of American Soldiers during the First World War*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 99-114.

AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane, *Combat*, în vol. John Horne (ed.), *A Companion to World War I*, A John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, 2010, pp. 173-187.

AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane, *The french soldier in the trenches*, în Hugh Cecil, Peter H. Liddle (eds.), *Facing Armagheddon: The First World War Experienced*, Pen&Sword Select, Barnsley, 2003, pp. 221-229.

AUDOIN-ROUZEAU, Stéphane, Jones, Heather, *Armed forces (Introduction to part. II)* în vol. Jay Winter (ed.), *The Cambridge History of the First World War*, Vol. II, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2014, pp. 147-149.

BALÁZS, Eszter, “*War Stares at Us like an Ominous Sphynx*”: *Hungarian Intellectuals, Literature and the Image of the Other (1914–1915)*, în vol. Lawrence Rosenthal, Vesna Rodic (eds.), *The New Nationalism and The First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire/New York, 2015, pp. 95-121.

BARNA, Marinela Loredana, *Serviciile poștale în timpul și după Marele Război*, în „Țara Barsei. Revistă de cultură”, nr. 18/2019, Ed. Muzeului „Casa Mureșenilor” Brașov, pp. 88-93.

BÂRLEA, Eugenia, *Homesickness between Ailment and Poetry: The Romanian Soldiers in the Habsburg Army*, în „Acta Musei Napocensis”, 51/II, Cluj Napoca, 2014, pp. 121-135.

BEAUPRÉ, Nicolas, *Soldier-writers and poets*, în vol. Jay Winter (ed.), *The Cambridge History of the First World War: Civil Society*, Vol. III, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2014, pp. 391-416.

BECKER, Annette, *Faith, Ideologies, and the “Cultures of War”*, în vol. John Horne (ed.), *A Companion to World War I*, John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, U.K., 2010, pp. 234-247.

- BELLER, Steven, *The tragic carnival: Austrian culture in the First World War*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 127-161.
- BLACK, Jonathan, *Reading Behind the Lines: War Artists, War Poets, Reading and Letter Writing, 1917–1919*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 171-189.
- BOCU, Sever, *Opt luni în Kiev*, în vol. Vasile Popeangă (ed.), *În vârtoarea luptei pentru Unire. Amintiri ale voluntarilor bănăţeni*, Ed. Multimedia, Arad, 2002, pp. 13-37.
- BOLOVAN, Ioan, *Cultura românească*, în vol. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. III, Ed. a II-a, Academia Romana/Centrul de Studii Transilvane și Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca/Deva, 2016, pp. 553-568.
- BOȚOGHINĂ, Cristina, Boțoghină, Iulian, *Propagandă și educație națională în taberele Legiunii Române din Italia (1918-1920)*, în „Argesis. Studii și comunicări”, seria Istorie, Tom XI, 2002, pp. 337-344.
- BREUILLY, John, *German national identity*, în vol. Eva Kolinsky, Wilfried van der Will (eds.), *The Cambridge Companion to Modern German Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, pp. 44-66.
- BRIEL, Holger, *The media of mass communication*, în vol. Eva Kolinsky, Wilfried van der Will (eds.), *The Cambridge Companion to Modern German Culture*, Cambridge University Press, Cambridge/New York/ Melbourne/Madrid/Cape Town/Singapore/Sao Paulo, 1998, pp. 322-337.
- BRISON, Susan J., *Trauma Narratives and the Remaking of the Self*, în vol. Mieke Bal, Jonathan Crewe, Leo Spitzer (eds.), *Acts of Memory Cultural Recall in the Present*, University Press of New England, Hanover and London, 1999, pp. 39-54.
- BUCUR, Maria, *Romania: war, occupation, liberation*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 243-266.
- BULDAKOV, Vladimir, *The Russian Experience. The National experience of war, 1914-1915*, în vol. Hugh Cecil, Peter H. Liddle (eds.), *Facing Armageddon: The First World War Experienced*, Pen&Sword Select, Barnsley, 2003, pp. 539-553.
- CÂRJA, Ion, *Imaginea împăratului Carol I (IV) al Austro-Ungariei printre românii din Transilvania (1916-1918)*, în vol. Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.) *Călător prin istorie. Omagiu Profesorului Liviu Maior la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2010, pp. 517-530.
- CÂRJA, Ion, *Românii din Austro-Ungaria în anii „Marelui Război”. Perspectiva surselor vizuale*, în vol. Victor Spinei, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor (eds.), *Istoria ale Marelui Război și ale Marii Uniri de la 1918. Volum al Congresului Național al Istoricilor Români, Iași, 29 august-1 septembrie 2018*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, pp. 403-418.
- CÂRJA, Ion, *Românii în armata austro-ungară 1914-1918. Considerații istoriografice*, în vol. Valentin Orga, Ottmar Trașcă, Liviu Țărău, Virgiliu Țărău (editori), *Din modernitate în*

contemporaneitate. Studii istorice dedicate lui George Cipăianu la împlinirea vârstei de 75 de ani, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, pp. 196-230.

CIPĂIANU, George, *ASTRA și oficialitatea maghiară la începutul anului 1918*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj”, XV, Ed. Academiei R.S.R., Cluj Napoca, 1972, pp. 355-371.

CLEARY, Jim, *William Albert Amiet, Barrister-At-Law, M.A., Reads His Way through the Great War*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 133-152.

DI MARTINO, Basilio, *Considerazioni sulla dimensione militare del 1918*, în vol. Ministero della Difesa, *L'Italia e la Grande Guerra. Il 1918, la Vittoria e il Sacrificio. Atti del Congresso di studi storici internazionali, Roma 17-18 Ottobre 2018*, 2019, pp. 413-424.

CORNWALL, Mark, *Morale and patriotism in the Austro-Hungarian army, 1914-1918*, în vol. John Horne (ed.), *State, society and mobilization in Europe during the First World War*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 1997, pp. 173-192.

DELAPORTE, Sophie, *Military Medicine*, în vol. John Horne (ed.), *A Companion to World War I*, John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, 2010, pp. 295-306.

DENDOOVEN, Dominiek, *'Fake Belgium': Linguistic Issues in the Diary of Father Achiel Van Walleghem (1914-1919)*, în vol. Christophe Declercq, Julian Walker (eds.), *Languages and the First World War: Representation and Memory*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 43-53.

DOYLE, Peter, Schäfer, Robin, *Fritz and Tommy. Across the Barbed Wire*, în vol. Christophe Declercq, Julian Walker (eds.), *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 79-97.

DU PONT, Koenraad, *Sociolinguistic Aspects of Italian War Propaganda: Literacy, Dialects and Popular Speech in the Italian Trench Journal L'astico*, în vol. Christophe Declercq, Julian Walker (eds.), *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 142-158.

EDWARDS, Paul, *British war memoirs*, în vol. Vincent Sherry (ed.), *The Cambridge Companion to the Literature of The First World War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, pp. 15-33.

ENEA, Constantin, *Aspecte ale descompunerii armatei austro-ungare (dezertări și răscoale ale soldaților din Transilvania 1914-1918)*, în „Acta Musei Napocensis”, vol. V, Anuarul Muzeului de Istorie Cluj, 1968, 275-291.

ENGLE, Jason C., *“This monstrous front will devour us all”. The Austro-Hungarian Soldier Experience, 1914-15*, în vol. Günter Bischof, Ferdinand Karlhofer (eds.), *1914: Austria-Hungary, the Origins, and the First Year of World War I*, Contemporary austrian studies, vol. 23, Uno Press/Innsbruck University Press, New Orleans, 2014, pp. 145-166.

FERENCI, Szilárd, *The League of Extra and Ordinary Gentlemen. Wealth-Worthy Members and Intricately Elected Representatives in the General Assembly of Kolozsvár/Cluj from 1890 to 1918* în „Anuarul Institutului George Barițiu din Cluj-Napoca”, seria Historica LV, Supliment „Elites

of the Modern Period in the Romanian Historical Research (18th century to 1948)", 2016, pp. 105-116.

FLINT, Kate, *Books in Photographs*, în vol. Rosalind Crone, Shafquat Towheed (eds.), *The History of Reading, Volume 3: Methods, Strategies, Tactics*, Palgrave Macmillan, New York, 2011, pp. 156-174.

FOGARTY, Richard S., *'We did not speak a common language': African Soldiers and Communication in the French Army, 1914–1918*, în Christophe Declercq, Julian Walker (eds.), *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 44-61.

FOOTITT, Hilary, *Poetry, Parables and Codes: Translating the Letters of Indian Soldiers*, în vol. Christophe Declercq, Julian Walker (eds.), *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 115-127.

GAHLEN, Gundula, *"Always Had a Pronouncedly Psychopathic Predisposition": The Significance of Class and Rank in First World War German Psychiatric Discourse*, în vol. Jason Crouthamel, Peter Leese (eds.), *Psychological Trauma and the Legacies of the First World War*, Palgrave Macmillan eBook, 2017, pp. 81-114.

GAWTHROP, Richard, *Literacy Drives in Preindustrial Germany*, în vol. Robert F. Arnove, Harvey J. Graff (eds.), *National Literacy Campaigns. Historical and Comparative Perspectives*, Springer Science+Business Media, New York, 1987, pp. 29-48.

GIURA, Maura Geraldina, Giura, Lucian, *Asociațiunea ASTRA și ceho-slovacii în context documentar*, în „Transilvania”, 2/2015, Ed. Muzeului ASTRA Sibiu, 2015, pp. 48-53.

GLODARIU, Eugenia, *Din activitatea editorială a ASTREI: „Biblioteca Poporală a Asociațiunii”*, în „Acta Musei Napocensis VIII, Muzeul de Istorie Cluj, 1971, pp. 311-319.

GOȚIA, Dorin, *Din activitatea ASTREI de sprijinire culturală a soldaților români în Primul Război Mondial*, în „Marisia”, XII-XIV, Complexul Muzeal Județean Mureș, Târgu Mureș, 1984, pp. 305-326.

GOȚIA, Dorin, *Din corespondența preoților români răspânditori de cultură națională pe fronturile și spitalele Primului Război Mondial*, în „Mitropolia Ardealului”, XVI, nr. 7-9, iulie-septembrie 1981, Sibiu, pp. 623-630.

GOȚIA, Dorin, *Un memoriu de activitate al ASTREI înaintat Ligii Națiunilor*, în „Repere sibiene. Studii și referate”, vol. 3, Ed. Comitetului de Cultură și Educație Socialistă, Sibiu, 1982, pp. 297-312.

GRECU, Consuela-Elena, *Din însemnarile de război ale poetului George Topârceanu*, în „Țara Bârsei. Revistă de cultură”, nr. 17/2018, Ed. Muzeului „Casa Mureșenilor” Brașov, pp. 143-151.

GREGORY, Adrian, *Beliefs and religion*, în vol. Jay Winter (ed.), *The Cambridge History of the First World War: Civil Society*, Vol. III, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2014, pp. 371-390.

GROZA, Rodica, *ASTRA și soldații români de pe front în Primul Război Mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj Napoca”, XXVIII, 1987-1988, Cluj Napoca, pp. 351-361.

GYDE, Arnold, *One Man's Road to Adventure*, în vol. William Langford (ed.), *They Were There. Memories of the Great War 1914-1918 by those who experienced it*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2014, pp. 8-18.

HABOR, Oana, *Pe front și în spatele frontului. Serviciul sanitar în monarhia austro-ungară în timpul Primului Război Mondial*, în „Astra Sabesiensis” nr. 2/2016, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2016, pp. 87-94.

HERBERT, Aubrey, *Wounded, captured, then rescued*, în vol. William Langford (ed.), *They Were There. Memories of the Great War 1914-1918 by those who experienced it*, Pen&Sword Military, Barnsley, 2014, pp. 142-154.

HEYRIÈS, Hubert, *Militari italiani in terra di Francia nel 1918: aspetti politici e militari*, în Ministero della Difesa, *L'Italia e la Grande Guerra. Il 1918, la Vittoria e il Sacrificio. Atti del Congresso di studi storici internazionali, Roma 17-18 Ottobre 2018*, 2019, pp. 32-50.

HILEY, Nicholas, *A New and Vital Moral Factor: Cartoon Book Publishing in Britain During the First World War*, în vol. Mary Hammond, Shafquat Towheed (eds.), *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007, pp. 148-178.

HYNES, Samuel, *Personal narratives and commemoration*, în vol. Jay Winter, Emmanuel Sivan (eds.), *War and Remembrance in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 1999, pp. 205-220.

IRIMESCU, Rodica, *Calendarele românești transilvănene ca mijloc de răspândire a culturii în rândul maselor*, în „Sargetia”, XV, Deva, 1981, pp. 381-391.

JANZ, Oliver, *Death and Mourning in the Memory of World War I in Italy* în vol. Elena Lamberti, Vita Fortunati (eds.), *Memories and Representations of War. The Case of World War I and World War II*, Rodopi B.V., Amsterdam/New York, 2009, pp. 273-286.

JELAVICH, Peter, *German culture in the Great War*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 32-57.

JONES, Heather, *Prisoners of war*, în vol. Jay Winter (ed.), *The Cambridge History of the First World War*, Vol. II, Cambridge University Press, New York, 2014, pp. 248-268.

KELBETCHEVA, Evelina, *Between apology and denial: Bulgarian culture during World War I*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 215-242.

KING, Edmund. G.C., *A Captive Audience? The Reading Lives of Australian Prisoners of War, 1914-1918*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 153-170.

LEIN, Richard, *A train to disaster: The Austro-Hungarian Eastern Front in 1914*, în vol. Günter Bischof, Ferdinand Karlhofer (eds.), *1914: Austria-Hungary the Origins, and the First Year of World War I*, Contemporary Austrian Studies, Volume 23, Uno Press/Innsbruck University Press, New Orleans, 2014, pp. 95-126.

- MACDONALD, Kate, *Translating Propaganda: John Buchan's Writing During the First World War*, în vol. Mary Hammond, Shafquat Towheed (eds.), *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007, pp. 181-201.
- MADIGAN, Edward, *'Thou Hast Given Us Home and Freedom, Mother England': Anglo-Jewish Gratitude, Patriotism, and Service During and After the First World War*, în vol. Edward Madigan, Gideon Reuveni (eds.), *The Jewish Experience of the First World War*, Palgrave Macmillan, London, 2019, pp. 307-334.
- MAZZINI, Federico, *Rappresentazioni e realtà nell'esperienza dei soldati italiani*, în vol. Nicola Labanca, Oswald Überegger (eds.), *La guerra italo-austriaca (1915-18)*, Società editrice il Mulino, Bologna, 2014, pp. 165-186.
- MORAIS, José, Kolinsky, Régine, *Literacy and Cognitive Change*, în vol. Margaret J. Snowling, Charles Hulme (eds.), *The Science of Reading: A Handbook*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2005, pp. 188-204.
- MORI, Sara, *"Today They Read Even Those Who Did Not Read": Reading in Italy*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 115-132.
- NELSON, Robert L., *German Soldier Newspapers and their Allied Counterparts*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 209-226.
- NIELSEN, Philipp, *Eastern Promises: Jewish Germans in the German Administration of Eastern Europe During the Great War*, în vol. Edward Madigan, Gideon Reuveni (eds.), *The Jewish Experience of the First World War*, Palgrave Macmillan, London, 2019, pp. 43-66.
- NORRICK-RÜHL, Corinna, *Two Peas in a Pod: Book Sales Clubs and Book Ownership in the Twentieth Century*, în vol. Evangelina Steed (ed.), *Reading Books and Prints as Cultural Objects*, Palgrave Macmillan, Cham, 2018, pp. 231-252.
- ORZOFF, Andrea, *The Empire without Qualities: Austro-Hungarian Newspapers and the Outbreak of War in 1914*, în vol. Troy R.E. Paddock (ed.), *A Call to Arms. Propaganda, Public Opinion and Newspapers in the Great War*, Praeger, Westport/Connecticut/London, 2004, pp. 161-197.
- PANTEA, Maria Alexandra, *Imaginea frontului în presa ecleziastică din Banat (1914-1918)*, în „Astra Sabesiensis”, 3/2017, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2017, pp. 89-100.
- PANTEA, Maria Alexandra, *Intelectuali bănăţeni pe frontul Marelui Război*, în „Analele Banatului”, seria nouă, XXV, Ed. MEGA, Cluj Napoca, 2017, pp. 263-268.
- PANTEA, Maria Alexandra, *Preoţii militari bănăţeni pe fronturile Marelui Război*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţiu» din Cluj-Napoca”, tom. LVII, 2018, pp. 173-183.
- PANTEA, Maria Alexandra, *Primul Război Mondial și poziția Episcopiei Greco-Catolice din Lugoj reflectată în paginile publicației Foaie Oficioasă (1914-1918)*, în vol. Dumitru Tomoni, Horațiu Suci (coord.) *Restituiri Bănăţene*, IV, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2016, pp. 257-266.

- PANTER, Sarah, *Between Inclusion and Exclusion: The Experiences of Jewish Soldiers in Europe and the USA, 1914–1918*, în vol. Edward Madigan, Gideon Reuveni (eds.), *The Jewish Experience of the First World War*, Palgrave Macmillan, London, 2019, pp. 159-182.
- PEGUM, John, *British Army Trench Journals and a Geography of Identity*, în vol. Mary Hammond, Shafquat Towheed (eds.), *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007, pp. 129-147.
- PETRICOANE-DRUGĂRIN, Mihai, *Școala din Darnița*, în vol. Vasile Popeangă (ed.), *În vârtoarea luptei pentru Unire. Amintiri ale voluntarilor bănățeni*, Ed. Multimedia, Arad, 2002, pp. 38-87.
- POPA-ANDREI, Mirela, *The Priests' Manifold Roles In Transylvania's Romanian Communities during World War I*, în vol. Ana Victoria Sima, Teodora-Alexandra Mihalache (eds.), *Persuading minds. Propaganda and Mobilisation in Transylvania during World War I*, Peter Lang, Berlin, 2018, pp. 27-50.
- POTTER, Jane, *For Country, Conscience and Commerce: Publishers and Publishing, 1914-18*, în vol. Mary Hammond, Shafquat Towheed, *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007, pp. 11-26.
- POTTER, Jane, *'Khaki and Kisses': Reading the Romance Novel in the Great War*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 29-44.
- PÖPPINGHEGE, Rainer, *The Battle of the Books: Supplying Prisoners of War*, în vol. Mary Hammond, Shafquat Towheed (eds.), *Publishing in the First World War*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2007, pp. 78-92.
- PROCHASSON, Christophe, *Intellectuals and writers*, în vol. John Horne (ed.), *A Companion to World War I*, John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, 2010, pp. 323-337.
- PULZER, Peter, *The citizen and the state in modern Germany*, în vol. Eva Kolinsky, Wilfried van der Will (eds.), *The Cambridge Companion to Modern German Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, pp. 20-43.
- RASMUSSEN, Anne, *Mobilising minds*, în vol. Jay Winter (ed.), *The Cambridge History of the First World War: Civil Society*, Vol. III, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2014, pp. 348-369.
- ROBERTS, Michèle, Llewellyn, Dawn, Sawyer, Deborah F., *'Getting a/cross god'*, în vol. Dawn Llewellyn, Deborah F. Sawyer (eds.), *Reading Spiritualities. Constructing and Representing the Sacred*, Ashgate Publishing, Hampshire/Burlington, 2008, pp. 15-26.
- ROCHAT, Giorgio, *The Italian Front, 1915-18*, în vol. John Horne (ed.), *A Companion to World War I*, John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, 2010, pp. 82-96.
- ROMSICS, Ignác, *War in Puszta: The Great War and the Hungarian Peasantry*, în vol. Oto Luthar (ed.), *The Great War and Memory in Central and South-Eastern Europe*, Brill, Leiden/Boston, 2016, pp. 38-54.

- SAUNDERS, Max, *Impressions of War: Ford Madox Ford, Reading and Parade's End*, în vol. Shafquat Towheed, Edmund G. C. King (eds.), *Reading and the First World War. Readers, Texts, Archives*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp. 63-77.
- SCHANES, Daniela, *Between Reality and Imagination: Changing Memories of the Serbian Theatre of War*, în vol. Oto Luthar (ed), *The Great War and Memory in Central and South-Eastern Europe*, Brill, Leiden/Boston, 2016, pp. 55-70.
- SOROȘTINEANU, Valeria, *Preoții militari din Arhiepiscopia ortodoxă a Sibiului în timpul Primului Război Mondial* în vol. Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana Mihaela Tămaș (ed.) *Primul Război Mondial: perspectivă istorică și istoriografică - The First World War: in historical and historiographical perspective*, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane. Presa Universitară Clujeană, 2015, pp. 345-358.
- SOROȘTINEANU, Valeria, *Reuniunea Femeilor Române din Sibiu în anii Primului Război Mondial*, în „Astra Sabesiensis”, 2/2016, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2016, pp. 55-74.
- Spiridoneanu, Mircea, *Documente...din Viena Marelui Război*, în „Revista Arhivelor”, nr.2/1982, București, pp. 169-179.
- STAUBER, Reinhardt, *War and the Public Sphere. European Examples from the Seven Years' War to the World War I* în vol. Josef Seethaler, Matthias Karmasin, Gabriele Melischek and Romy Wöhlert (eds.), *Selling War. The Role of the Mass Media in Hostile Conflicts from World War I to the 'War on Terror'*, Intellect, Bristol/Chicago, 2013, pp. 17-36.
- STITES, Richard, *Days and nights in wartime Russia: cultural life, 1914-1917*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 8-31.
- ȘERBAN, Ioan I., *Din lupta voluntarilor transilvăneni pentru Unire. Senatul central al ofițerilor și soldaților români din Viena și legiunea româna de la Praga*, în „Sargetia”, XV, Deva, 1981, pp. 270-286.
- ÜBEREGGER, Oswald, *La propaganda e la sua mobilitazione nell'impero*, în vol. Nicola Labanca, Oswald Überegger (eds.), *La guerra italo-austriaca (1915-18)*, Società editrice il Mulino, Bologna, 2014, pp. 241-260.
- UUNGUREANU, Constantin, *Știința de carte în teritoriile populate de români la începutul sec. XX*, în „Codrul Cosminului”, nr. 11/2005, Ed. Universității din Suceava, pp. 75-101.
- Wachtel, Andrew, *Culture in the South Slavic lands*, în vol. Aviel Roshwald, Richard Stites (eds.), *European culture in the Great War. The arts, entertainment, and propaganda, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 193-216.
- WALKER, Julian, *Wartime Citations in Ernest Weekley's An Etymological Dictionary of Modern English (1921) and Contemporary Dictionaries*, în vol. Christophe Declercq, Julian Walker (eds.). *Languages and the First World War: Representation and Memory*, Palgrave Macmillan, New York, 2016, pp. 214-236.
- WESENER, Katharina, *Internment in WWI: The Case of Thalerhof*, în vol. Oto Luthar (ed), *The Great War and Memory in Central and South-Eastern Europe*, Brill, Leiden/Boston, 2016, pp. 111-122.

WILCOX, Vanda, *Between Faith and Nation: Italian Jewish Soldiers in the Great War*, în vol. Edward Madigan, Gideon Reuveni (eds.), *The Jewish Experience of the First World War*, Palgrave Macmillan, London, 2019, pp. 183-206.

WINTER, Jay, *Forms of kinship and remembrance in the aftermath of the Great War* în vol. Jay Winter, Emmanuel Sivan (eds.), *War and Remembrance in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, Cambridge/New York, 1999, pp. 40-60.

ZAHARIA, Ionela, *Cărțile de rugăciuni pentru soldați-Vademecum spiritual și cultural în timpul Marelui Război*, în „Astra Sabesiensis”, nr. 2/2016, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, pp. 95-106.

ZAHARIA, Ionela, *War Propaganda: A Duty to the Nation and the Emperor. ASTRA and the Military Clergy during the Great War*, în vol. Ana Victoria Sima, Teodora-Alexandra Mihalache (eds.), *Persuading minds. Propaganda and Mobilisation in Transylvania during World War I*, Peter Lang, Berlin, 2018, pp. 61-80.

Teze de doctorat

GOȚIA, Dorin, *ASTRA în anii Primului Război Mondial (1914-1918)*, TEZE, UBB, Cluj Napoca, 1998.

NEGUSTOR, Gheorghe, *Oamenii și moartea în timpul Marelui Război. Sentimente, atitudini și manifestări față de război*, TEZE, UBB, Cluj Napoca, 2013.

ZAHARIA, Ionela, *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, TEZE, UBB, Cluj Napoca, 2015.

e-Bibliografia

ALLEN, Edward Frank, *Keeping Our Fighters Fit for War and After*, The Century Press, New York, 1918, pp. 85-86 (sursă accesibilă la adresa <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc2.ark:/13960/t6f18vz36&view=1up&seq=9>).

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, Bibliografia Națională Retrospectivă, Publicațiile Periodice Românești, Tom. II (1907-1918), literele: „B”, p. 51; „C”, pp. 119-120 și p. 167; „E”, p. 228; „F”, pp. 259-260; „I-Î”, p. 330; „L”, p. 360; „N”, p. 439; „P”, p. 466 și p. 487; „Z”, pp. 756-757 (sursă accesibilă la adresa <https://bibliacad.ro/bnr/ppr.php>).

LA BIBLIOTECA DI STORIA MODERNA E CONTEMPORANEA (Bsmc.it), *Periodici della prima guerra mondiale*, pp. 1-2 (sursă accesibilă la adresa <http://www.bsmc.it/pdf/guerra/giornalidipropagandaaustrica.pdf>).

LA BIBLIOTECA DI STORIA MODERNA E CONTEMPORANEA, Digiteca, *Giornali di trincea*, (sursă accesibilă la adresa <http://digiteca.bsmc.it/#>).

BOYD, Betty, Lamb, George, *Letters Home. World War I Letters of Charles Stanley Lamb*, World War I: Above and Beyond the Battlefield. Stories from the Veterans History Project, 2001 (sursă accesibilă la adresa <http://memory.loc.gov/diglib/vhp/story/loc.natlib.afc2001001.01627/pageturner?ID=pm0094001&page=1>).

DORDE'S LETTERS, Serbian Prisoners of War, scrisoarea datată 25.10.1917 (sursă accesibilă la adresa <https://www.secanje.nl/en/results/dorde-vukosavljevic/dordes-letters/>).

HAGBERG, C.T., *Books for Russian Prisoners of War in Germany*, în vol. Theodore Wesley Koch, *Books in Camp, Trench and Hospital*, J.M. Dent&Sons Ltd., London/Toronto, 1917, pp. 43-48 (sursă accesibilă la adresa <https://archive.org/details/booksincamptrenc00koch/page/42/mode/2up>).

HANNA, Martha, *War Letters: Communication between Front and Home Front*, în 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer and Bill Nasson (eds.) Freie Universität Berlin, Berlin, 2014 (sursă accesibilă la adresa https://encyclopedia.1914-1918online.net/article/war_letters_communication_between_front_and_home_front).

HASLAM, Sara, *Trauma and Literary Caregiving 1914-1918: Helen Mary Gaskell and the War Library*, în „Journal of Medical Humanities”, 41/2020, pp. 305-321 (sursă accesibilă la adresa <https://doi.org/10.1007/s10912-018-9513-5>).

HERBERT, A.P., *The Secret Battle*, The Project Gutenberg eBook, 2011, cap. VI, subcapitolul 1, alin. 5 (sursă accesibilă la adresa <http://www.gutenberg.org/files/35164/35164-h/35164-h.htm>).

King, Edmund G.C., “*A Priceless Book to Have Out Here*”: *Soldiers Reading Shakespeare in the First World War*, în (Journal) „Shakespeare”, vol. 10/2014, Issue 3: Shakespeare and the Great War, pp. 230-244 (sursă accesibilă la adresa <https://doi.org/10.1080/17450918.2014.927392>).

KING, Edmund G.C., *E. W. Hornung's Unpublished 'Diary', the YMCA, and the Reading Soldier in the First World War* în *English Literature in Transition, 1880-1920*, 2014, pp. 361-387 (sursă accesibilă la adresa https://www.researchgate.net/publication/265724806_E_W_Hornung's_Unpublished_Diary_the_YMCA_and_the_Reading_Soldier_in_the_First_World_War/link/5be5696aa6fdcc3a8dc8b9a0/download).

KLEINECKE, Albert I., *Letters written from France during World War I*, World War I: Above and Beyond the Battlefield. Stories from the Veterans History Project, 2001 (sursă accesibilă la adresa <http://memory.loc.gov/diglib/vhp/story/loc.natlib.afc2001001.11256/pageturner?ID=pm0001001&page=1&submit.x=13&submit.y=9>).

KOCH, Theodore Wesley, *Books in Camp, Trench and Hospital*, J.M. Dent&Sons Ltd., London/Toronto, 1917 (sursă accesibilă la adresa <https://archive.org/details/booksincamptrenc00koch/mode/2up>).

KOCH, Theodore Wesley, *Books in the War. The Romance of Library War Service*, Houghton Mifflin Company, The Riverside Press, Cambridge, 1919 (sursă accesibilă la adresa <https://archive.org/details/booksinwarroman00kochgoog/page/n8/mode/2up>).

KOCH, Theodore Wesley, *War Libraries and Allied Studies*, G. E. Stechert & co., New York, 1918 (sursă accesibilă la adresa: <https://archive.org/details/57830700R.nlm.nih.gov/page/n7/mode/2up>).

LAZĂR, Ioachim, *Voluntari hunedoreni în războiul pentru întregirea României*, Biblioteca Județeană „Ovid Densusșianu”, Deva, 2016 (sursă accesibilă la adresa http://www.bibliotecadeva.eu/repere/b/biblio/voluntari/voluntari/voluntari_hd.html#p=1).

POVESTEA LUI ION GUȚIA - 4 ani de război, Europeana.eu, stories, item 95 (sursă accesibilă la adresa <https://transcribathon.com/en/documents/id-6169/item-122032/>).

PROCTOR, Tammy M., *The Everyday as Involved in War*, în 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer and Bill Nasson (eds.) Freie Universität Berlin, Berlin, 2014 (sursă accesibilă la adresa https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/the_everyday_as_involved_in_war).

SIMUȚ, Ion, *Sextil Pușcariu. Lumile culturale ale memorialisticii*, pp. 297-312 (sursă accesibilă la adresa <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A13546/pdf>).

SUTCLIFFE, Marcella P., *Reading at the front: books and soldiers in the First World War*, în „Paedagogica Historica”, 2016, p. 4 (sursă accesibilă la adresa <http://dx.doi.org/10.1080/00309230.2015.1133671>).

STEUER, Kenneth, *Pursuit of an 'Unparalleled Opportunity'. The American YMCA and Prisoner of War Diplomacy among the Central Power Nations during World War I, 1914-1923*, (Gutenberg-e Series.), Columbia University Press, New York, 2009 (sursă accesibilă la adresa <http://www.gutenberg-e.org/steuer/steuer.intro.html>).

SMIALKOWSKA, Monika, *Mobilizing Shakespeare during the Great War*, în (Journal „Shakespeare”, vol. 10/2014, Issue 3: Shakespeare and the Great War, pp. 225-229 (sursă accesibilă la adresa <https://doi.org/10.1080/17450918.2014.927391>).

WALKIEWICZ, Tomasz, *Polish military formations of the First World War in documents preserved at the State Archive in Łódź*, în Elżbieta Katarzyna Dzikowska, Agata G. Handley, Piotr Zawilski (eds.), *Beyond the Trenches-The Social and Cultural Impact of the Great War*, second edition, Peter Lang, Frankfurt am Main/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Warshaw/Wien, 2017, pp. 21-47 (sursă accesibilă la adresa <https://www.peterlang.com/view/title/61561>).

WARDWELL OTTEN, Marjorie, *On the Wings of Time: An Aviator's Story*, World War I: Above and Beyond the Battlefield. Stories from the Veterans History Project, 2006 (sursă accesibilă la adresa <http://memory.loc.gov/diglib/vhp-stories/loc.natlib.afc2001001.04631/pageturner?ID=pm0002001&page=1>).